

Kønsforskellens monstrøsitet

Kønsbarrierer i Akademia – et ugyldigt problem

AF CATHRINE EGELAND

Troen på, at videnskabelig virksomhed i bund og grund er kønsneutral, er med til at ugyldiggøre kønsbarrierer, som et problem i akademien.

I 1997 fremlagde den daværende danske forskningsminister Jytte Hilden (S) i publikationen *Kvinder Kvalitet Forskning* sin såkaldte 11 punktsplan, der indeholdt idéer, overvejelser og konkrete forslag til "...hvor der skal sættes ind for at rette op på ligestilling i forskningen." (Forskningsministeriet 1997, 5) Planen tog sit afsæt i den bemærkelsesværdigt skæve kønssammensætning af det videnskabelige personale ved de danske universiteter; i 1997 var kun 17,5% af professorerne, lektorerne og adjunkterne kvinder, og en differentiering mellem stillingskategorierne afslørede, at andelen af kvinder blev mindre jo længere op i stillingshierarkiet man kom (Nexø Jensen 1997, 29-31). 11 punktsplanen blev forsøgt fulgt op af Udvalget for Ligestilling i Forskning, der i publikationen *Ligestilling i Forskning* (Forskningsministeriet 1998) formulerede en række forslag og anbefalinger til fremme af ligestillingen mellem kvinder og mænd i den danske forskningsverden. Som et re-

sultat af Folketingsvalget i marts 1998 blev Jytte Hilden imidlertid erstattet af Jan Trøjborg (S) som forskningsminister. Trøjborg var tilsyneladende indstillet på at følge op Hildens initiativer, herunder forslaget fra Udvalget for Ligestilling i Forskning om at afsætte en pulje på 40 professorater til "det underrepræsenterede køn" (ibid, 7). Dette skulle dog vise sig at være en umulig opgave at gennemføre; Folketingets debat om de 40 professorater d. 11 februar 1999 endte med et flertal mod øremærkning af professorater til kvinder. Centralt i debatten og i de forudgående indlæg i pressen stod forholdet mellem *køn* og *kvalitet*, og det afgørende argument var, at forslaget om øremærkede professorater til det underrepræsenterede køn – i dette tilfælde altså kvinder – var en trussel mod forskningens kvalitet (Bryld & Lykke 2000, 16-21). Dette blev så det sidste kapitel i fortællingen om Hilden-initiativerne.

Når jeg alligevel interesserer mig for Hildens efterhånden fire år gamle 11 punktsplan skyldes dette egentlig ikke de enkelte punkter i planen eller de reaktioner den afstedkom. Snarere skyldes interessen følgende generelle udsagn, som indrammer præsentationen af punkterne: "Vi har et brandkorps, der slukker brande uden at forstå hver detalje af, hvordan branden er opstået. Nu har vi et ligestillingsproblem, og det må da kunne løses, uden at vi først forstår hver detalje af, hvordan det er opstået." (ibid, 15) På den ene side er det vel fristende at give forskningsministeren ret; skævheden i kønssammensætningen øverst i de videnskabelige stillingshierarkier ved de danske universiteter *kan* naturligvis afhjælpes uden forklaringer på, hvordan skævheden er opstået. Man kan iværksætte en række tiltag, der direkte sigter mod at gøre kønssammensætningen mindre skæv. På den anden side tvivler jeg på, at det er muligt at løse et problem på længere sigt, hvis spørgsmålet om hvordan det er opstået og hvordan det opretholdes får lov til at henligge i det dunkle.

Det ser ud til, at jeg ikke står alene med denne tvivl; f.eks. blev den lave kvindeandel øverst i de videnskabelige stillingshierarkier ved de højere uddannelsesinstitutioner i 1996 gjort til baggrund for Forskningsrådenes initiativ "Kønsbarrierer i de højere uddannelser og forskning". Her var man ikke blot ude efter at slukke branden. Hensigten med initiativet skulle tværtimod være at undersøge kønsbarriererne i de højere uddannelser og i forskningen ved at kaste lys over eventuelle sociale, psykologiske, biologiske eller kulturelle barrierer. F.eks. argumenterer man i det ene af projekterne under "Kønsbarrierer i de højere uddannelser og forskning" – "Køn i den akademiske organisation" – *ikke* for en forståelse af den lave kvindeandel som et fænomen, der først og fremmest skyldes en diskrimination af kvinder, og som kan dokumenteres og bekæmpes ved hjælp af love og tiltag. Snarere forestiller man sig, at den skæve kønssammensætning i Akademia er et spørgsmål om mere subtile processer, der uden at vække opsigt anviser forskellige positioner til kvinder og mænd i den akademiske organisation. I lyset af dette er det et udgangspunkt for projektet "Køn i den akademiske organisation", at det er i skabelsen, genskabelsen og opretholdelsen af den akademiske organisation, at kønsskævhederne bliver produceret og reproduceret. De forskellige delprojekter under "Køn i den akademiske organisation" tager for sig forskellige aspekter af denne skabelse, genskabelse og opretholdelse ved at belyse udvalgte dimensioner af – og samspillet mellem – Akademiets systemniveau, organisationsniveau og individniveau ved hjælp af overvejende *ikke-essentialistiske* og *konstruktivistiske* teoretiske tilgange. Det betyder, at såvel køn som forskning, videnskab og den akademiske organisation forstås som *foranderlige, sociale konstruktioner*. Hverken køn eller Akademia har et på forhånd fastlagt betydningsindhold. Tværtimod antages det i "Køn i den akademiske organisation", at køn og Akademia skabes, ændres og genskabes i

samspillene mellem det strukturelle, det sociale og det kulturelle niveau. Denne antagelse begrundes og udformes på forskellige måder i delprojekterne (f.eks. i Bloch 1999 og Bendix Petersen 1999).

Med dette som udgangspunkt giver det ikke mening blot at tilkalde et brandkorps, som skal løse problemet. Hvad det snarere peger på er, at kønsbarriereproblemet ikke er entydigt. Hvad, hvordan og om der overhovedet skal slukkes er ikke givet på forhånd når den akademiske virksomhed og kønnet forstås som socialt konstrueret. For mig at se bliver kønsbarriereproblematikken hermed også et spørgsmål om *problemkonstruktion* og *problemrepræsentation*, snarere end et spørgsmål om brandslukning og *problemløsning*. Også Carol Lee Bacchi (1999)¹ fremhæver problemrepræsentation som et centralt begreb i analyser af politikker og politiske problematikker. Med *problemrepræsentation* forudsætter hun ikke eksistensen af et på forhånd givet problem placeret under, udenfor eller bagved repræsentationerne af problemet. Tværtimod er det Bacchis udgangspunkt, at: "...it makes no sense to consider the 'objects' or targets of policy as existing independently of the way they are spoken about or represented, either in political debate or in policy proposals. Any descriptions of an issue or a 'problem' is an interpretation, and interpretations involve judgement and choices." (Bacchi 1999, 1)

Knytter man denne tilgang til kønsbarriereproblemet i den danske universitetsverden bliver det, for mig at se, tydeligt, at man her ikke blot vil støde ind i forskellige problemrepræsentationer, men at man også kan stille spørgsmålstegn ved problemets forståelighed eller gyldighed som problem. Et væsentligt aspekt af kønsbarriereproblemet kunne således være, at det så at sige er eller bliver et *ugyldigt* problem. Ser man nærmere på nogle af de problemrepræsentationer og forklaringer, som har været på banen i denne forbindelse indenfor de seneste år, bliver dette måske klarere.

Nogle problemrepræsentationer udpeger eksplicit eller implicit en specifik gruppe – altså kvinder – og dennes sociale, kulturelle eller biologisk funderede præferencer og dispositioner som værende årsagen til skævheden. Hermed kan Akademia helt eller delvis fritages fra ansvar i forbindelse med kønssammensætningen. I Bertels Ståhles (1998) rapport *Kvinder og mænd i dansk universitetsforskning i 1990'erne* er denne antagelse virksomt involveret i projektets eksterne fokusering på den skæve kønssammensætning i det videnskabelige stillingshierarki. Ifølge Ståhle er jo *hovedproblemet*, at kvindelige forskere "søger en alt for lille del af stillingerne" (Ståhle 1998, 226). Med denne problemrepræsentation bliver kønsbarriereproblemet et uforståeligt eller ugyldigt problem.

Andre problemrepræsentationer opererer med en forestilling om Akademia som en virksomhed, der af en eller anden grund og i en eller anden forstand er blevet overtaget af *mænds* interesser og kvaliteter og dermed ikke giver rum til udfoldelse for *kvinders* interesser og kvaliteter. Her gør en antagelse om socialt, kulturelt eller biologisk funderede kønsdifferentierede interesser og kvaliteter sig gældende både som en forudsætning for og som en effekt af argumentationen. Jytte Hilden, anvender denne antagelse i udviklingen af II punkts-planen, hvor hun f.eks. slår fast, at "Inden for de fleste fag kan der gives eksempler på fagområder, der har henholdsvis mænds og kvinders interesse. De mandlige forskere, der foretager prioritering af forskningsfeltet, her en meget forståelig tendens til at vægte den forskning, som de finder vigtigst. Når hovedparten af stillingerne bliver slået op inden for de mandlige forskeres interessefelter, har kvindelige forskere, med andre interessefelter og fagerfaringer, lavere forventning til, at de reelt kan komme i betragtning. Kvinder søger derfor ikke stillingerne" (ibid, 15).

I tråd med disse problemrepræsentationer kan man forestille sig forsøg på at rette op på den skæve kønssammensætning

øverst i det videnskabelige stillingshierarki, der f.eks. fokuserer på spørgsmål om radikal eller moderat kønskvotering, oprettelser af øremærkede stillinger, familievenlige karriererforløb eller karrierevenlige børnepasningsordninger. Hildens 11 punkts-plan indeholder en række af denne type løsningsforslag, f.eks. "Flere kvindelige professorer" og "Plads til børnene i en forskerkarriere" (Forskningsministeriet 1997, 13-15 og 25).

GENERALSTABEN

Det problematiske og/eller interessante ved disse problemrepræsentationer og ved den række af løsningsforslag, som kan knyttes til dem, er, for mig at se, ikke repræsentationernes måske manglende 'hold i virkeligheden' eller løsningsforslagenes måske u hensigtsmæssige konsekvenser. Hvad jeg snarere finder problematisk er, at disse antagelser åbner for, at kønsbarriereproblematikken kan skrives *ud* af Akademia og *ind* i familien, opdragelsen, biologien, skolen eller andre præ- eller ekstrauniversitære sammenhænge, der nu kan tænkes at skabe ulige vilkår for kvinder og mænd, som ønsker at etablere og konsolidere en forskerkarriere. Man kan naturligvis forestille sig eksempler og argumenter, der kan underbygge påstande om, at familien, opdragelsen, biologiske forskelle, skolen eller andre faktorer skaber større forhindringer for kvinder, end for mænd, der ønsker at etablere og konsolidere en forskerkarriere. Imidlertid bliver problemet, for mig at se, at kønsbarriereproblematikken hermed afgrænses til blot at være et spørgsmål om uligestilling eller manglende ligestilling af to afgrænsede grupper, der bliver placeret og holdt som gidsler *udenfor* den akademiske *culture of no culture* (Traweek 1988, 162).² Den akademiske *culture of no culture* er et diskursivt univers, hvor kønsbarriereproblemet kan eksternaliseres som et uvedkommende, uforståeligt og ugyldigt problem *uafhængigt* af det videnskabelige personales køns sammensætning.

Her gælder det naturligvis om at være forsigtig. Med overvejelser over kønsbarriereproblemet uforståelighed eller ugyldighed som *et problem i og for Akademia* risikerer man at konstruere og fremmane en slags "generalstab" (Foucault 1994, 100), der tilslører, skjuler og samtidigt opretholder kønsbarriereproblemet i det, der kunne se ud til at være 'magthavernes' – f.eks. dem, der finansierer eller dem, der allerede besidder "forskningens fornemme toppositioner" – interesse. En mistanke om, at f.eks. en skæv kønssammensætning i et stillingshierarki skriver sig fra en instans, der, som en usynlig, men effektiv generalstab "sidder inde med magtens rationalitet" (ibid), resulterer nemt i fornemmelsen af, at kvinder møder lukkede døre i et altomfattende kvinde fjendtligt lukket system.

Snarere end at lede efter generalstaben, vil jeg spørge om en skæv kønssammensætning overhovedet kan siges at være et *entydigt resultat* af et bestemt systems udfoldelse til fordel for en bestemt gruppe af aktører – f.eks. mænd? I dette spørgsmål ligger der også et ønske om ikke at *fritage* andre aktører – f.eks. kvinder – med henvisning til et kønnes herredømmeforhold. Ikke fordi dette herredømmeforhold ikke eksisterer, men fordi det blot eksisterer som ét af magtens endepunkter.

AT VÆRE ELLER IKKE VÆRE

... EN FISK I VANDET

Jeg har i min afhandling foretaget en diskursanalyse af interviews med studerende og fastansatte forskere ved Syddansk Universitet. Analysen viser, at magtens endepunkter – her kønsbarrierer og en skæv kønssammensætning i stillingshierarkiet – også opretholdes, legitimeres og naturlig-gøres i forhandlinger om betydning: Hvad vil det for eksempel sige at være akademiker, hvad indebærer ligestilling og hvorledes bør en videnskabelig virksomhed udfolde sig? Det vil sige forhandlinger og betydningskonstruktioner, som *ingen* kan fritages

MAN RAY TRUST/ADAGP, Paris 2001; Walking Dream Seance

fra i Akademia. Som Dorte Marie Søndergaard understreger, finder man her "...ingen eksplicitte ønsker om kønsdominans eller forskelsbehandling på basis af køn udtrykt i officielle sammenhænge, hverken verbalt eller på skrift." (Søndergaard 1996, 65) Generalstaben hverken skal eller kan eftersøges, afsløres eller trækkes frem fra sit skjul, idet virkeligheden etableres i processer hvor magten "...udøves fra utallige udgangspunkter og i et spil mellem utallige forhold..." (Foucault 1994, 99).

F.eks. forklarer *Siri* – som er specialestuderende i matematik – det lave antal kvindelige VIP'ere som det naturlige resultat af kvinders manglende ambitioner og lønarbejderagtige livsform. Og omvendt det høje antal mandlige VIP'ere som resultatet af ambitioner og en vilje til at give alt og bruge al sin tid på universitetet. Hun normaliserer, rationaliserer og legitimerer den skæve kønssammensætning ved at etablere en forsker-identitet med udgangspunkt i ækvivalensserien 'akademisk', 'mand' og 'arbejde' og en ikke-forsker-identitet ved hjælp af ækvivalensserien 'ikke-akademisk', 'kvinde' og 'fritid'.

Også en specialestuderende i engelsk – *Lene* – foretager en betydningskonstruktion, der tilskriver mænds subjektpositioner i Akademia en stor grad af selvfølgelighed, idet deres identiteter betragtes som sammenfaldende med deres job. Dette ses ikke som værende tilfældet for kvinder; de ønsker ikke at give alt. Den totale intellektuelle selvforglemmelse, der tilsyneladende forbindes med det at være forsker bliver gjort uforenelig med behovet for det at have tid til sig selv, sin familie eller sine fritidsinteresser. Det er et behov som både *Siri* og *Lene* tillægger kvinder i højere grad end mænd.

Den skæve kønssammensætning øverst i det videnskabelige stillingshierarki repræsenteres hermed som et resultat af kvinders *egne valg*. Med denne eksternaliserende manøvre *ugyldiggøres* kønsbarriereproblemet som en problem *i og for Akademia*.

I interviewmaterialet kan en i denne forstand ugyldiggørende effekt også ses i de betydningsforhandlinger, der har spørgsmålet om universitetet som sit omdrejningspunkt. For *John* – som er fastansat VIP'er ved et humanistisk institut – er universitetet som vandet er for fisken; han hverken synker til bunds eller flyder 'død' op, men mestrer situationen og befinder sig akkurat der, hvor han ønsker at være. I lighed med vandet giver universitetet de *samme* udfoldelsesmuligheder til alle, og det gælder derfor blot om at være fisk. Når der så viser sig at være en gruppe – kvinderne – der ikke befinder sig særligt godt i vandet, men snarere ser ud til ofte at synke til bunds eller flyde 'døde' op og forsvinde efter endt speciale eller forskeruddannelse, har dette, ifølge *John* intet at gøre med forhold, der gør sig gældende i Akademia. Som vandet, tilbyder jo universitetet de *samme* overlevelsesmuligheder til alle, men ikke alle, som befinder sig i vandet, er fisk. De *kan* simpelthen ikke overleve. Dette kan skyldes en række præ- eller ekstrauniversitære forhold, men kan ikke tilskrives træk ved Akademia.

Det ser ud til, at troen på, at "...hvis en mand får stillingen, og der både er en mand og en kvinde, der søger, så må det være fordi manden er bedst kvalificeret, og omvendt", som *John* giver udtryk for, i mødet med betydningsforhandlinger knyttet til det at være akademiker/forsker og betydningsforhandlinger knyttet til universitetet som ramme om en specifik virksomhed får sin *selvfølgelighed* og *legitimitet* fra det både at være en effekt af og et element i Akademiens selvforståelse som en *culture of no culture*. Universitetet fremstår hermed som en organisation, der *blindt* (i betydningen 'på et neutralt grundlag') udpeger de bedst kvalificerede og fagligt dygtigste. I mødet med forventninger om, at Akademia skal udfolde sig som et neutralt elitesystem, er der ikke plads til forskelsbehandling baseret på køn. Den skæve kønssammensætning øverst i det videnskabelige stillingshierarki

vil derfor ikke blive forstået som et resultat af kønsbarrierer i Akademia.

Hertil kommer, at bestræbelser i retning af en *mindre skæv* kønssammensætning, der opererer med en mere internalistisk fokuseret problemrepræsentation, ikke vil give mening i et diskursivt univers, hvor forskelsbehandling baseret på køn er et ugyldigt element i betydningskonstruktionen af universitetet som den neutrale ramme om en kvalitetssikrende virksomhed.

MODSTAND

Her er det meget vigtigt ikke at falde for den fristelse at fremstille Akademia som en kvindefjendtlig monolit, der ved hjælp af en massiv ugyldiggørende manøvre formår at holde kvinderne væk fra det, Hilden udråber til at være "forskningens fornemme topperpositioner" (Forskningsministeriet 1997, 27); positioner, som til gengæld forbeholdes mænd. Ifølge Foucault er magten allestedsnærværende. Ikke desto mindre, eller måske snarere af denne grund understreger han, at hvor der er magt er der også *modstand* (Foucault 1994, 101).

Hos *Eva* – som er fastansat VIP'er ved et humanistisk institut – gør sådan en modstandsform sig gældende. Den er netop ikke "det egentlige herredømmes" passive modstykke, men er aktivt involveret i "magtforholdenes strategiske felt". *Eva* underminerer forestillingen om en neutral *culture of no culture* i Akademia fra en karrieremæssigt succesfuld forhandlingsposition. Hun har haft succes i Akademia, men ser samtidig at de rammer, der har sanktioneret hendes videnskabelige virksomhed kun har sluppet et fåtal kvinder gennem nåleøjet. Dette tolker hun ikke som et resultat af kvindernes egne valg eller som noget der kan tilskrives andre ekstra-universitære forhold. Tværtimod ser hun i sit fagmiljø tendenser til et aktivt "old boys-network", en monopolorienteret *culture of men* snarere end tendenser til en neutral *culture of no culture*. Som et modtræk til de gamle dren-

ges netværk fremhæver hun rollemodel-funktionen som et vigtigt element i det at være kvindelige akademiker. Heri modsvarer *Evas* betydningskonstruktion til en vis grad det punkt i Jytte Hildens 11 punktsplan, der understreger behovet for mesterlære og mentorordninger med udgangspunkt i følgende betragtning: "Undersøgelser viser, at en god mentor og sparringspartner er afgørende for om kvinder påbegynder en forskerkarriere – og bliver i miljøet." (Forskningsministeriet 1997, 18) For *Eva* implicerer den akademiske virksomhed *både* en abstrakt tankevirkosomhed *og* et konkret politisk arbejde, der ikke står i modsætning til den abstrakte virksomhed, men snarere er *en følge* af det at være akademiker. Ved at skrive et kønspolitisk aspekt ind i den akademiske virksomhed *gyldiggør* *Evas* betydningskonstruktion det lave antal kvindelige VIP'ere som et problem *både i og for* Akademia. Dette er en modstandsform, som netop antager magtforholdenes egen form ved at fremstille en aktiv kønspolitisk praksis. Her udfordres de gamle drenges netværk af kvindelige rollemodeller – som et pragmatisk indslag i virksomhedens blinde (i betydningen neutrale) og passive forskerrekuttering.

"KVINDERNE SKAL PÅ BANEN"

Betydningskonstruktionernes gyldig- og ugyldiggørende effekter i forhold til kønsbarriereproblemet i Akademia skaber spændinger, der også kan spores i den tidligere forskningsministers argumentation for sin 11 punkts-plan i *Kvinder Kvalitet Forskning* (Forskningsministeriet 1997). Spændingerne bliver mærkbare idet kønsbarriereproblemet søges *løst*; for hvad nu hvis kønsbarriereproblemet fremstår som et *ugyldigt* eller *uforståeligt* problem inden for rammerne af en virksomhed, der af forskellige årsager og på forskellige måder fremtræder og forstår sig selv som *kønsneutralt uafhængigt af hvor mange eller få kvinder* der udfolder sig i virksomheden? Et problem, der

fremstår som ugyldigt eller uforståeligt i en bestemt sammenhæng *er* strengt taget *ikke* et problem i den pågældende sammenhæng. Dette medfører, at løsningsforslag, som f.eks. Hildens 11 punkts-plan, risikerer at blive meningsløse og dermed overflødige. Dette drejer sig først og fremmest om *præmisserne* i argumentationen for løsningsforslagene – Hildens 11 punkts-plan kræver f.eks. en vis grad af enighed om at “I et demokratisk samfund som det danske kan vi ikke være bekendt, at så få kvinder deltager i vidensopbygning og uddannelse på det højeste videnskabelige niveau” (Forskningsministeriet 1997, 26). I den grad Hildens 11 punkts-plan støder ind i en betydningskonstruktion af universitetet, hvor universitetet kædes sammen med neutral og elitær kvalitetssikring og lige udfoldelsesmuligheder, falder planen politisk og praktisk på stengrund. I den grad 11 punkts-planen *selv* foretager denne sammenkædning bliver den i værste fald selvmodsigende. Med dette mener jeg, at det er problematisk at forsøge at kontrollere to diskurser med den samme argumentation, der *både* lægger op til en *aktiv* ligestillingspolitik, hvor forskerens køn *har* betydning, *og* en lidt uklar kvalitetssikring, hvor forskerens køn *ikke* har betydning. *Kvinder Kvalitet Forskning* forsøger m.a.o. at holde styr på en meget kompleks og tvetydig argumentation: “Ligestillingsinitiativerne skal styrke dansk forskningspotentiale og kvalitet på lang sigt. Danmark kan ikke tillade sig at tabe en stor del af forskerpotentialet på gulvet. Derfor skal der handling til. Kvinderne skal på banen” (ibid, 8). Og senere: “Men politik og ligestillingshandlingsplaner gør det ikke alene. Kvalitet og deraf følgende succes i forskning, sikres gennem hårdt arbejde og konkurrence. Både kvindelige og mandlige forskere må tage udfordringen op og skabe større lighed, åbenhed og gennemskuelighed i forskningsverdenen. Derved skal vi sikre, at de bedste forskere, uanset køn, kan komme frem til forskningens fornemme toppositioner” (ibid, 27).

Jeg er ikke ude efter at argumentere *imod*, at kvinderne “skal på banen” i dansk Akademia. Imidlertid mener jeg samtidig, at det er vigtigt at være opmærksom på problemrepræsentationer og spændinger i argumentationer *for* en aktiv ligestillingspolitik i og overfor Akademia. De forståelser af ligestilling, køn og Akademia, som lægges til grund i disse argumentationer bestemmer hvad problemet *er* og hvilke løsninger vi *får*. Enhver beskrivelse af kønsbarriereproblemet er i denne forstand *en del af* problemet.

Et problem for argumentationer *for* en ligestillingspolitik i og over for Akademia gør sig for eksempel gældende med forholdet mellem *kønsligestilling* og *kønsforskel*. Hildens argumentation *for* ligestilling ser ud til at have svært ved at komme uden om kønsforskellen; påstanden om, at der ikke er “kvinder nok” er jo funderet i en tvetydig forestilling om, at det faktisk *gør en forskel* om *kvinder* kan “komme frem til forskningens fornemme toppositioner” eller ej. I den grad denne forestilling støder ind i diskurser, hvor kønsforskellen derimod *ikke* gøres gældende som en forskel der gør en forskel eller giver mening *i og for den akademiske og videnskabelige virksomhed* fremstår eksplicitte eller implicitte henvisninger til en kønsforskel som uforståelige og monstrøse.

Min brug af adjektivet *monstrøs* er ikke tilfældig. Det latinske ord *monstrum* betyder en vanskabning, der bebuder gudernes vrede. Etymologisk set er dette ord knyttet til *monstrare* – det vil sige det at fremvise, som i ordene *demonstrere* – og *monere* – d.v.s. at advare eller påminde. I sit arbejde med monsterfiguren nævner Rosi Braidotti (1996), at videnskabsmanden Geoffroy St.Hilaire mod slutningen af 1700-tallet klassificerede monstrøsitet som henholdsvis *overdrivelse*, *mangel* og *forskydning* (Braidotti 1996, 138). Hvad der er tale om er overdrivelse, mangel og forskydning *i forhold* til noget, der således kommer til at fremstå som normalt. Det normale i for-

hold til monsteret er *mennesket*. Det monstrøse er altså det, der i større eller mindre grad afviger fra det menneskelige og det normale, der således kan indsættes og bekræftes som værende *ikke-monstrøst*.

Kønsforskellen får den samme monstrøst normalitetsbekræftende funktion i forhold til Akademia i den grad forsøg på at løse kønsbarriereproblemet støder ind i ugyldiggørende og eksternaliserende betydningskonstruktioner. Som vi har set, kan kønsforskellen tilskrives en betydning som en forskel, der gør en forskel for kvinders og mænds valg. F.eks. argumenterer både Lene og Siri for, at kvinder vælger forskerkarrieren væk, fordi de i højere grad end mænd har brug for fritid – kvinder ønsker simpelthen ikke at give alt for forskningen. Kønsbarrierene skrives hermed ud af Akademia og bliver et spørgsmål om kvinders og mænd *egne* præferencer og valg; præferencer og valg, der skriver sig fra en biologisk, kulturelt eller socialt funderet kønsforsk. Denne kønsforsk peger tilbage på Akademia som en kultur, hvori forskellens betydning tilsyneladende er *ophævet*; i Akademia er kønnet ligestilling jo et *ideal*. Som ideal er kønsligestilling et forankringspunkt for diskurser, der skaber de objekter vi omgiver os med i Akademia. Niels Åkerstrøm Andersen (1994) forstår *ideal* som et selvforklaret punkt i diskursen, hvor argumentationen stopper (Andersen 1994, 12). Han forklarer det på denne måde: “Et ideal er diskursens selvforklarede sidstereference. Ingen problematiserer, at man henviser til det. Det forventes. Alle problematiserer kun om henvisningen er acceptabel. Idealer er altså det, der overhovedet begrundes diskurs, d.v.s. begrundes, at der overhovedet italesættes” (ibid). Kønsligestilling bliver som ideal hermed et tvetydigt produktivt element i en subtil magtmekanik snarere end et kritisk udgangspunkt for ændring. I en diskurs, hvor kønsligestilling er et selvforklaret punkt, giver kønsbarrierer ikke mening som andet end irrationelle efterdønninger af *eksterne* forhold *uafhængigt* af

hvor mange eller få kvinder, som gør sig gældende i det videnskabelige stillingshierarki.

Konsekvenserne af forestillingen om Akademia som en *culture of no culture*, der så at sige sætter parentes om den monstrøse kønsforsk, kan for eksempel beskrives som Eva Bendix Petersen (1999) gør det i *Køn, Virksomhed & Kompetence*, hvor hun konkluderer: “Så længe den akademiske virksomhed lades uberørt, så længe vi reproducerer forestillingerne om den akademiske virksomhed som lige for alle, *fordi* virksomheden grundlæggende og principielt forestilles at være *neutral*, det vil sige, står adskilt fra sociale kategorier, *så reproducerer vi samtidigt forskellige positionerings- og forhandlingsbetingelser for individer der ikke umiddelbart glider ind i kategorien “fagligt kompetent akademisk person”* – f.eks. individer med kvindeligt kropstegn. Man kunne også forestille sig, at individer med anden etnisk oprindelse end dansk, også ville være nødsaget til at positionere sig på særlige måder for at glide naturligt og indforstået ind i person-kategorien. *Betingelserne for at tilhøre kategorien faglig-kompetent-akademisk-person er ikke ens, selvom virksomheden fremstilles som neutral*” (Bendix Petersen 1999, 90).

Hvad jeg ønsker at fremhæve er imidlertid ikke så meget de ulige betingelser for det at tilhøre kategorien “faglig kompetent akademisk person”. Snarere er jeg ude efter at belyse den ugyldiggørende og paralyserende effekt som betydningskonstruktionen af den akademiske og videnskabelige virksomheds neutralitet kan have for tematiseringer af og forsøg på at løse kønsbarriereproblemet i Akademia.

MONSTRØSE GENFORHANDLINGER

Hvad skal der mon til for at undgå lammelse og ligegyldighed i forhold til den skæve kønssammensætning øverst i det videnskabelige stillingshierarki? Jeg ønsker ikke at diskutere og argumentere for moderat eller

radikal kønskvotering, øremærkede stillinger eller lederkurser for kvinder; sådanne tiltag giver netop ikke mening med mindre kønsbarriereproblematikken kan gyldiggøres som problematik *i og for* Akademia. Snarere er vi måske nødt til at se os om efter redskaber, der kan hjælpe os i et forsøg på at skabe sprækker i neutralitetens og kønslige gyldighedens høje og brede mur om Akademia.

Den amerikanske feminist Audre Lorde citeres ofte for følgende tankevækkende betragtning: "The master's tools will never dismantle the master's house." Jeg forstår dette som en advarsel rettet mod alle dem/os, der ønsker at involvere sig i politiske forandringsprojekter, hvor faren for ukritisk assimilering og problematiske kompromisløsninger ofte er stor. For mig at se, har man dog ikke andre redskaber til rådighed end dem, der tilsyneladende 'tilhører' genstanden for ens kritik. I forhold til Akademia er man snarere nødt til at forholde sig til og eksperimentere med "the master's tools" for herigennem at få et indblik i hvilke grænser, der indrammer, opretholder og beskytter "the master's house". Gro Hanne Aas (1999) er inde på noget af det samme, når hun som en mulighed for at intervenere i den nyere norske forskningspolitiske værdidebat, foreslår en genforhandling af forskningspolitiske honnørord som f.eks. *forskningens frihed, kvalitet og objektivitet* efter inspiration fra f.eks. Donna Haraways (1991) definition af feministisk objektivitet som "*situeret viden*". F.eks. ser kvalitetsbegrebet ud til at være et urovækkende tomt og meget elastisk begreb, som ikke kan gives en objektiv, generel definition. Både Inge Henningsen (1999) og Mette Bryld og Nina Lykke (2000) viser dog, at der i den forskningspolitiske debat ikke desto mindre appelleres til kvalitet *som om* det modsatte var tilfældet; det er netop *kvaliteten*, der fremstilles som truet, hvis en kvinde ansættes, fordi hun er kvinde.

Undermineringen og nedbrydningen af kønsbarrierer i Akademia går ikke nødven-

digvis gennem kønsneutralitet og ligestilling. Ligestillingens selvfølgelighed kan komme til at fungere som en virkelighedsgaranti for forestillingen om Akademia som en *culture of no culture*, hvor kønsbarrierer eksternaliseres og dermed bliver et meningsløst og ugyldigt problem – forbeholdt kvinder.

Jeg vil afslutningsvis give et eksempel på disse overvejsers mulige praktisk-politiske anvendelighed.

Ved Norges Forskningsråd udarbejdes der for tiden en rapport om kundskabsgrundlaget for ligestillingsarbejdet i forskningen, hvor kønsbarriereproblemet's ugyldighed og konsekvenserne heraf medtænkes i vurderingene af den fremtidige politikudvikling på området. Her er en, i nogens øjne, relativt abstrakt tilgang gjort til den centrale optik i en politisk betonet analyse af problem- og løsningsrepræsentationer i det kundskabsgrundlag som ligestillingsarbejdet i norsk Akademia baserer sig på. Et interessant og gennemgående træk i det udvalgte tekstmateriale er at ligestillingsarbejdet fremtræder som en *UFO* i forhold til Akademia – det vil sige et oven- og udefrakommende politisk pålæg, som *ikke* giver mening i mødet med forestillinger om at Akademia grundlæggende udfolder sig som en *kønsneutral culture of no culture*. Den aktuelle debat om øremærkede professorater og postdoktorstipender til kvinder ved Universitetet i Oslo er et eksempel på dette og afslører netop ligestillingsarbejdets manglende fodfæste i denne virksomhed; i marts 2000 anmeldte en gruppe doktorgradsstuderende ved Universitetet i Oslo Det Akademiske kollegium (konsistorium) til Ligestillingsombudet for kønsdiskriminering for brud på Universitetsloven § 30, tredje ledd, samt for brud på Ligestillingsloven §§ 1, 3 og 4. Anmeldelsen af Det akademiske kollegiet blev begrundet med at øremærkning af stillinger er *kønsdiskriminerende* og at dette bryder med to hovedprincipper ved ansættelser på et universitet, hvor man a) må sikre sig at den fagligt set

bedst kvalificerede kandidat til en stilling bliver ansat, og derudover b) må sørge for, at der ikke forekommer nogen form for diskriminering forekommer. Som strategi i ligestillingsarbejdet bliver dette særtiltag altså en meningsløs UFO i mødet med forventninger om et kønsneutralt fundament for til- og fravælgelser i ansættelsessager i Akademia. Denne sag er nu behandlet i ESA – EFTA Surveillance Authority – og er endt med at øremærkning er kendt ulovlig som virkemiddel i ansættelsessager ved universitetet.

Snarere end at øremærke eller kvotere kvinder ind i Akademia, tror jeg, for det første, at et ligestillingsprojekt bør udfoldes som feministiske interventioner i og genforhandlinger af vore forståelser af videnskab, forholdet mellem videnskab og samfund, kvalitet og objektivitet.

For det andet, tror jeg, at hvis det skal være muligt at komme ud over kønsbarriereproblemet ugyldighed, bliver det uomgængeligt at spørge efter, hvad er det vi skal ligestille *til*? Hvad er det vi ønsker i og af Akademia? Klargøring og nedbrydning af kønsbarrierer er uinteressant, hvis der i ligestilling ikke ligger andet end, at kvinder skal stilles lige med mænd, fordi de er kvinder. Ligestilling kan blive et mere selvfølgeligt, mere integreret, almindeliggjort element i den videnskabelige virksomhed. Dette er dog et projekt som snarere end brandslukning kræver kritiske analyser og en underminering af forestillingerne om Akademiets udfoldelse som en (køns)neutral *culture of no culture*.

NOTER

1. Det er Elisabeth Gulbrandsen, som for nyligt har gjort mig opmærksom på Bacchis "What's the problem represented to be?" – tilgang. Den præsenteres i bogen *Women, Policy and Politics – the Construction of Policy Problems* (1999).
2. "Culture of no culture" er et udtryk Sharon Traweek (1988) anvender for at beskrive den måde partikelfysikere forstår sin hverdag og forsknings-

virksomhed på - d.v.s. som en virksomhed der ikke er påvirket af forhold som ellers preger den omkringliggende verden.

LITTERATUR

- Andersen, Niels Åkerstrøm (1994): *Institutionel historie: en introduktion til diskurs og -institutionsanalyse*. Center for Offentlig Organisation og Styrelse, København.
- Asdal, Kristin, Brita Brenna, Ingunn Moser og Nina Refseth (red.) (1995): *En kyborg til forandring – nye politikker i moderne videnskaber og teknologier*. TMV/12, Oslo.
- Bacchi, Carol Lee (1999): *Women, Policy and Politics. The Construction of Policy Problems*. SAGE, London, Thousand Oaks & New Delhi.
- Berg, Anne-Jorunn (1998): '[Det beskjedne vitne]', in Kristin Asdal, Anne-Jorunn Berg, Brita Brenna Ingunn Moser & Linda M. Rustad: *Betatt av viten. Bruksanvisninger til Donna Haraway*. Spartacus Forlag A/S, Oslo.
- Braidotti, Rosi (1990): *Patterns of Dissonance*. Polity Press.
- Braidotti, Rosi (1994): *Nomadic Subjects*. Columbia University Press, New York.
- Brenna, Brita (1998): '[Figurering]', in Kristin Asdal, Anne-Jorunn Berg, Brita Brenna Ingunn Moser & Linda M. Rustad: *Betatt av viten. Bruksanvisninger til Donna Haraway*. Spartacus Forlag A/S, Oslo.
- Brenna, Brita (1998): '[Kyborg]', in Kristin Asdal, Anne-Jorunn Berg, Brita Brenna Ingunn Moser & Linda M. Rustad: *Betatt av viten. Bruksanvisninger til Donna Haraway*. Spartacus Forlag A/S, Oslo.
- Bryld, Mette & Nina Lykke (2000): 'Mellem kunstig befruktning og naturlig intelligens. Om skiftende betydninger af køn og kvalitet', in *Kvinder, Køn & Forskning* 2/2000.
- Forskningsministeriet (1997): *Kvinder Kvalitet Forskning*. København.
- Foucault, Michel (1999) [1971]: *Diskursens orden*. Spartacus Forlag, Oslo.
- Foucault, Michel (1994) [1978]: *Viljen til viden. Seksualitetens historie I*. Det lille forlag, Fredriksberg.
- Haraway, Donna J. (1991): *Simians, Cyborgs and Women*. Free Association Books, London.
- Haraway, Donna J. (1997): *Modest_Witness@Seccons_Millennium.FemaleMan@Meets_OncoMouse*. *Feminism and Technoscience*. Routledge, London & New York.

- Henningsen, Inge (1999): 'Om kvalifikationer og køn', in *Kvinder, Køn & Forskning*, 1/1999.
- Lykke, Nina (1996a): 'Kyborg eller gudinde?', in *Kvinder, Køn og Forskning*, 4/1996.
- Lykke, Nina (1996b): 'Between monsters, goddesses and cyborgs: feminist confrontations with science', in Nina Lykke & Rosi Braidotti (eds.): *Between Monsters, Goddesses and Cyborgs*. Zed Books, London & New Jersey.
- Lykke, Nina (1999): 'Posthumane visioner: En postkønnet eller kvindelig cyberkultur?', in *Kvinder, Køn og Forskning*, 2/1999.
- Nexø Jensen, Hanne (1997): 'Det forskningspolitiske system', in Inge Henningsen (red.): *Køn i den akademiske organisation*, Arbejdsrapport nr.1.
- Petersen, Eva Bendix (1999): 'Køn, Virksomhed og Kompetence – en destabiliserende diskursanalyse af videnskabsrådets kønnede konstruktioner', in Inge Henningsen (red.): *Køn i den akademiske organisation*, Arbejdsrapport nr.6.
- Ståhle, Bertel (1998): *Kvinder og mænd i dansk universitetsforskning i 1990'erne* Undervisningsministeriet.
- Søndergaard, Dorte-Marie (1996): *Tegnet på kroppen*. Museum Tusulanum, København.

- Traweek, Sharon (1988): *Beamtimes and lifetimes: the world of high energy physicists*. Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Aas, Gro Hanne (1999): *Kvinneforskningspolitiske (pr)øvelser*. Licentiatoppsats, Institutionen för Arbetsvetenskap, Avdelningen för Genus og Teknik, Luleå Tekniska Universitet.

SUMMARY

The article discusses the problem of gender barriers in Danish Academia suggesting that this might not be a problem at all or at least not a problem pre-existing interpretations of it. By using a discourse-oriented approach to the problem, the article shows how gender barriers become an invalid problem in Academia – leaving attempts to solve the problem illegitimate or even incomprehensible.

Cathrine Egeland, ph.d. fra Syddansk Universitet, Rådgiver ved Norges Forskningsråd/Strategi